

Recipiente de tip *mortaria* descoperite în Dacia meridională în secolele II-III p. Chr.

Dumitru Hortopan

Summary

The study is approaching the problem of „mortaria” containers which were discovered in the Meridional Dacia from II-III centuries after Chr.

Especially, we aimed at the containers with stamps, which proceeded from the ceramics workshops in the South of Danube River, but, some of these are by local origin.

Beginning with the fourth century, the classical features of these containers degraded, so that, there are sporadic appearances in the archaeological excavations.

Termenul de *mortarium* (*pelvis*) se adresează unui recipient manufacturat, de regulă, din lut care are înfățișarea unui castron cu baza plată, circulară, cavitatea interioară în formă de calotă semisferică, marginea evazată prevăzută cu un canal de scurgere (*crestatum*)¹.

În funcție de grosimea pereților, *mortaria* erau utilizate la zdrobirea semințelor de cereale și legume, la păstrarea hranei preparate și a semilichidelor, la smântânirea ori închegarea laptelui².

Pe unele *mortaria* apare imprimată o șampilă, sub diferite forme, numele meșterului olar care le-a modelat, uneori dispus pe două rânduri care flancau un element decorativ fitomorf (creanga de brad sau spicul de grâu).

Reperate cu precădere în mediul militar, dar și în așezările civile, *mortaria* au evoluat pe parcursul secolelor I-IV p. Chr.³.

În ceea ce privește locul lor de proveniență se acceptă că ar fi fost importate din sudul Dunării, însă s-a avansat și ipoteza manufacturării acestora în atelierele

---

1 Gh. Popilian, *Ceramica romană în Oltenia*, Craiova, 1976, p. 46-47; Gh. Popilian, *CRO*, p. 46-47; M. Zahariade, în *Enciclopedia Arheologiei și Istoriei Vechi a României*, (coord. C. Preda), vol III, M-Q, București, 2000, p. 155.

2 Gh. Popilian, *CRO*, p. 46-47.

3 *Ibidem* p. 47-48.

civile sau militare locale⁴. În orice caz, trebuie admis că o parte din aceste recipiente au fost modelate în atelierele Daciei sudice.

Exemplarele descoperite în Dacia meridională (pl. I/1-11) aparțin formei clasice a acestei specii de vase descrise anterior. Ca variantă se pot delimita piesele lucrate din pastă cărămizie, maronie sau gălbuie care au în textură pietricele, cu pereții groși relativ oblici, marginea lată sau îngustă.

În stadiul actual al cercetărilor în Dacia sudică sunt cunoscuți cu certitudine următorii meșteri ceramiști care au modelat *mortaria*: *THEOTIMVS*, *STEPHANOS*, *MARCVS ARETIO*, *CLAVDIVS DOMITIVS EVARESTVS*, *MILONIS*, *PHILEMONOS* și *VRSVLVS*.

Mortaria cu ștampila *THEOTIMVS* s-au descoperit la Sucidava⁵, Romula⁶, Drobeta⁷ și Ulpia Traiana Sarmizegetusa⁸. Atelierul lui *THEOTIMVS* pare să fie originar dintr-o zonă în care se manifesta influența greacă, însă este posibil să fi activat și în Dacia meridională⁹. O variantă a acestei ștampile se întâlnește la Romula sub forma *THEOTIMVS STEFANOY*¹⁰. O ștampilă similară s-a descoperit în Moesia Inferior, la Pavlikeni¹¹.

Mortaria cu ștampila lui *CLAVDIVS DOMITIVS EVARESTVS* au apărut în Dacia meridională, la Romula¹², Slăveni¹³ și Enoșești¹⁴, în Dacia intracarpatică, la Apulum¹⁵ și Ilișua¹⁶, iar în Moesia Inferior, la Durostorum¹⁷ și Ostrov¹⁸. Avându-se drept repere dimensiunile variabile ale ștampilelor, modul lor de aplicare și orientarea elementului decorativ s-a subliniat că aceste *mortaria* au fost manufacturate în ateliere diferite¹⁹. Din punct de vedere cronologic aparțin sfârșitului secolului al II-lea p. Chr. și începutul veacului al III-lea p. Chr.²⁰. C. 4 *Ibidem*; cf. C. L. Băluță *Mortaria ștampilate comune în Dacia și Moesia Superior*, în **Pontica**, 14, 1981, p. 126-127.

5 **IDR, II**, 302.

6 D. Tudor, *Comunicări epigrafice (VI)*, în **SCIV**, 20, 1970, 2, p. 316, nr. 12.

7 M. Davidescu *Drobeta în secolele I-VII e. n.* Craiova, 1980, p. 126.

8 **IDR, III/2**, 580.

9 Gh. Popilian, *CRO*, p. 148.

10 **IDR, II**, 472.

11 C. C. Petolescu, *Inscripțiile pe mortaria din Moesia Inferioară(I)*, în **Pontica**, 17, 1984, p. 72, nr. 6.

12 **IDR, II**, 472.

13 Gh. Popilian, *CRO*, p. 49.

14 A. Grosu, *Noi contribuții privind activitatea economică în vicii militare. Vicus-ul de la Acidava*, în **Drobeta**, 16, 2006, p. 66.

15 C. L. Băluță, *Sigilla mortarium Apulensia*, în **Apulum**, 15, 1977, p. 249-252.

16 V. Christescu, *Viața economică a Daciei romane (contribuții la o reconstituire istorică)*, București, 2004, (ediția a II-a) p. 64-65.

17 V. Culică, Un nou **mortarium** cu ștampilă descoperit în Dobrogea, în **SCIV**, 16, 1965, 2, p. 373, nr. 2, fig. ½.

18 *Ibidem*.

19 C. L. Băluță, **Pontica**, 14, 1981, p. 265.

20 *Ibidem*.

C. Petolescu consideră că ștampila s-ar lectura *Cl(audii) Domitia(ni) Evaresto* (făcut de *Evarestus(sclav) al lui Claudius Domitianus*²¹).

Mortaria cu ștampila lui *MARCVS ARETIO* s-au găsit în Dacia meridională, la Romula²² și Buridava²³, în Dacia intracarpatică, la Ulpia Traiana Sarmizegetusa²⁴ și Moesia Inferior, la Durostorum²⁵. Asemănarea dintre ștampile sugerează originea comună fiind confecționate într-un singur atelier care, se pare, era la Durostorum²⁶. Aceste exemplare se plasează la sfârșitul secolului al II-lea p. Chr. și începutul veacului al III-lea p. Chr.²⁷.

Mortaria cu ștampila lui *PHILEMONOS* s-a descoperit în Dacia sudică, la Răcari²⁸ și Enoșești²⁹, în Dacia intracarpatică, la Tibiscum³⁰, în sudul Moldovei, la Barboși³¹ și în Moesia Inferior, la Durostorum³², Novae³³ și Olbia³⁴. Structura diferită a ștampilelor care apar imprimate atât cu litere latinești cât și cu caractere grecești ilustrează existența unor ateliere diferite care au activat în intervalul cronologic al ceramiștilor precedenți³⁵.

Mortaria cu ștampila lui *MILONIS* provin de la Romula³⁶ și Slăveni³⁷.

La Drobeta s-a găsit într-un context stratigrafic din secolul al II-lea p. Chr. un fragment de *mortarium* cu ștampila lui *VRSVLVS*.³⁸

De asemenea, la Gârla Mare cu prilejul campaniei arheologice din anul 2001 s-a recuperat un *mortarium* întreg care „păstrează ștampila producătorului, necunoscută până acum în literatura de specialitate”.³⁹ (VRPV/IENIV)

Fragmente de ștampile pe *mortaria* s-au mai descoperit la Jidava⁴⁰, Romula⁴¹,

21 C. C. Petolescu, *SCIVA*, 31. 1980, 3, p. 459.

22 *IDR*, II, 468.

23 *IDR*, II, 568.

24 *IDR*, III/2, 573.

25 V. Culică, *SCIV*, 16, 1965, 2, p. 373-377.

26 C. L. Băluță, *Pontica*, 14, 1981, p. 265-266; cf. Gh. Popilian, *CRO*, p. 49.

27 C. L. Băluță, *Pontica*, 14, 1981, p. 266.

28 *IDR*, II, 172.

29 A. Grosu, *op. Cit.*, p. 66.

30 *IDR*, III/1, 237, 268.

31 S. Sanie, I. T. Dragomir, Ș. Sanie, *SCIVA*, 26, 1975, 2, p. 190, nr. 4, fig. 1/5-6 și 2/6.

32 *CIL*, III, 14215.

33 C. C. Petolescu, *SCIVA*, 31, 1981, 3, p. 459.

34 *Ibidem*.

35 C. L. Băluță, *Pontica*, 14, 1981, p. 266.

36 *IDR*, II, 469.

37 Informație primită de la dr. Gh. Popilian, căruia îi mulțumim și pe această cale.

38 M. Davidescu, *op. cit.* p. 121.

39 I. Stîngă, *CCAR, campania 2001*, (a XXXVI-a sesiune națională de rapoarte arheologice, Buziaș, 28 mai-1 iunie 2002), p. 141-142; cf. Idem *Podul și orașul antic Drobeta-poartă a latinității românilor*: Catalog de expoziție, Drobeta-Tr. Severin, 2003, p. 35, nr. 128; idem, *Villa rustica* de la Gârla Mare, județul Mehedinți. Studiu monografic, Craiova, 2005, p. 41.

40 *IDR*, II, 630.

41 *IDR*, II, 466-467.

Sucidava⁴² și Enoșești⁴³.

În legătură cu originea acestor *mortaria* șampilate doar investigațiile chimice asupra lutului din care au fost modelate pot determina cu exactitate locul lor de proveniență, provinciile nord-dunărene sau cele din sudul fluviului⁴⁴.

Din secolul al IV-lea p. Chr. trăsăturile clasice ale acestui gen de recipient se alterează, regăsindu-se tot mai rar în săpăturile arheologice⁴⁵.

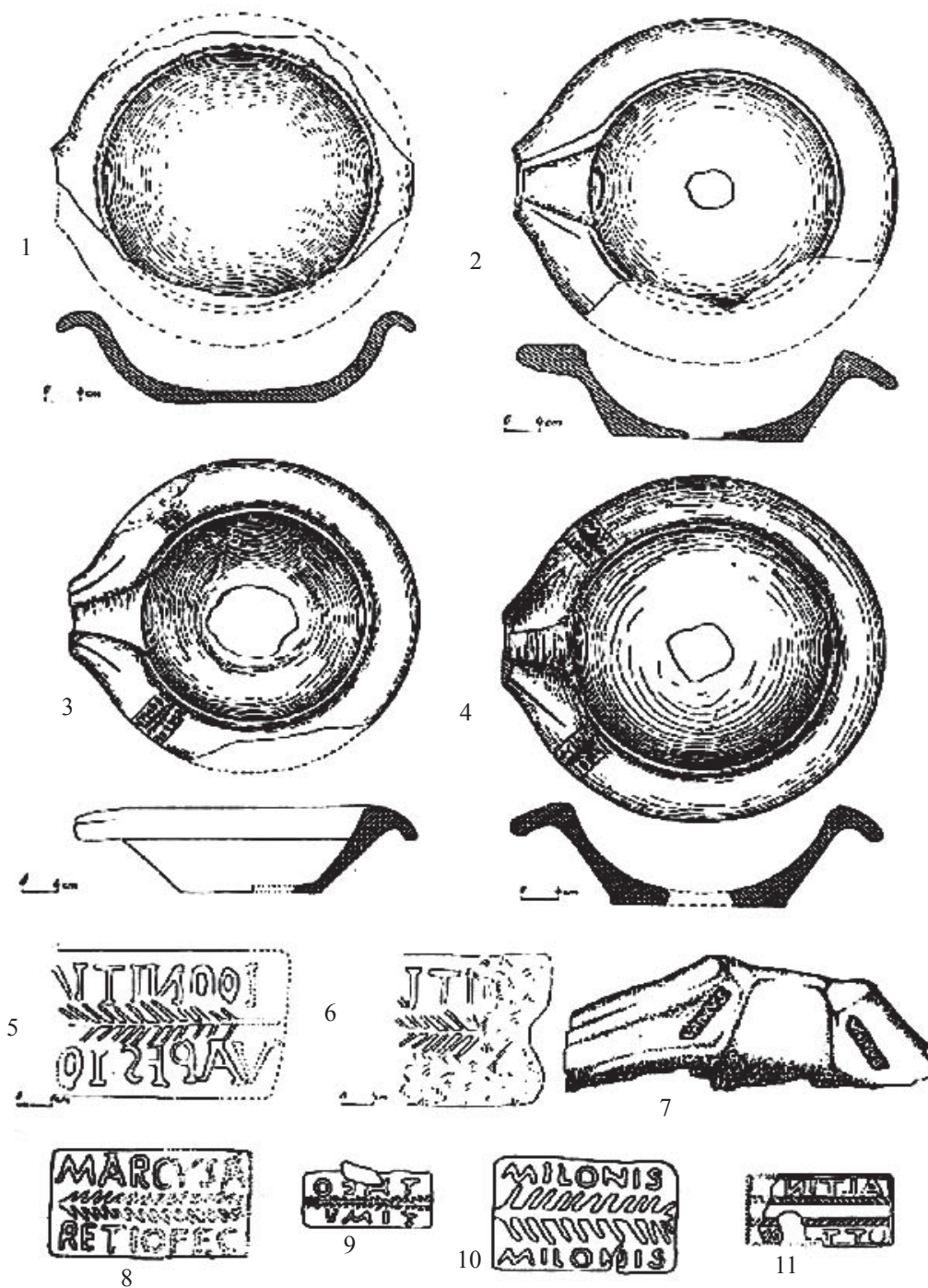
---

42 **IDR, II**, 303.

43 C. Preda, A. Grosu, *Cercetările arheologice din castrul roman de la Enoșești-Acidava*, **AO, SN**, 8, 1993, p. 48, pl. 3/5.

44 C. L. Băluță, **Pontica**, 14, 1981, p. 266-267.

45 A. Opaîț, *Aspecte ale vieții economice din provincia Scythia (secolele IV-VI pCh.) Producția ceramicii locale și de import*, București, 1996, p. 111.

PI. I Mortaria si stampile: Romula (1-6, 8-11) (după Gh. Popilian);
Drobeta (7) (după I. Stîngă)